

TADQIQOTLAR

TADQIQOTLAR

jahon ilmiy metodik jurnal

 tadqiqotlar.uz

10

10- son

2 - qism

Mart

OPEN ACCESS

Google
Scholar

 JOURNALS
MASTER LIST

www.tadqiqotlar.uz

<https://buxdu.uz>

TADQIQOTLAR

Jahon ilmiy – metodik jurnali

10 - SON

Mart – 2023

FRANSUZ TILI ORFOEPIYASINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI

*Radjabov Ruslan Rajabmurodovich**Buxoro Davlat universiteti**Tarjimashunoslik va lingvodidaktika kafedrasi o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada orfoepiya so'zining paydo bo'lishi, tilshunoslikdagi o'rni, shakllanish bosqichlari va fazislari haqida fikr yuritiladi. Dunyo olimlari tomonidan o'rganilganlik darajasi, fikrkar mushtarakligi va farqli tomonlari tadqiq qilindi.

Kalit so'zlar: orfoepiya, tilshunoslik, tilning tovush tizimi, talaffuz, differensial xususiyatlar, grammatik shakllar.

Adabiy deb ataladigan me'yorlashtirilgan talaffuz qoidalari ma'lum bir vaqtda fonetikaning orfoepiya bo'limi tomonidan o'rganiladi. Orfoepiya yoki me'yoriy fonetika¹, yunoncha *orthos orthos* "o'ng" va *ἔπος epos* "nutq" so'zlaridan olingan bo'lib, so'zlarning to'g'ri talaffuzini o'rganadigan bo'lim hisoblanadi. Fransuz olimi Pierre R. Léonning fikricha bu bo'lim "grafik qoidalarga nisbatan talaffuz qoidalarini belgilaydi va tilning tovush tizimini boshqaradigan fonetik qonuniyatlarni belgilaydi"². Tilshunoslikdagi bu atama - orfoepiya - tilning muntazam, birlashtirilgan talaffuzi uchun qoidalar to'plamini belgilash uchun ishlatiladi. 1825 yil iyulda chop etilgan "Revue encyclopédique, ou Analyse raisonnée des productions les plus remarquables dans les sciences, les arts industriels, la littérature et les beaux-arts" kitobida orfoepiyaga "Tildagi so'zni qanday to'g'ri talaffuz qilish"³ tarzida ta'rif berilgan bolsa, Nina Katch, o'zining "Uyg'onish davridagi fransuz orfografiyasi" kitobida "So'zlarning to'g'ri talaffuzini o'rganish" deya ta'rif bergan. Orfoepiya talaffuz qoidalarini grafik qoidalarga nisbatan belgilaydi va tilning tovush tizimini boshqaradigan fonetik qonuniyatlarni belgilaydi. Fransiya bo'ylab juda ko'p turli talaffuzlar mavjud bo'lishiga qaramay, mashhur olim A. Martinet o'zining « La prononciation du français contemporain » asarida turli xildagi dialektlarni batafsil o'rganish jarayonida mavjud bo'lgan mushtaraklik va differensial xususiyatlar va kamchiliklarni ko'rsatib berdi. Bundan tashqari, mazkur olim ikkinchi jahon urushi davrida asirlikda bo'lgan paytlarida, u Fransiyaning barcha mintaqalaridan bir necha

¹ Philippe Munot, *Une introduction à la phonétique : manuel à l'intention des linguistes, orthophonistes et logopèdes*, Liège, Éd. du Céfal, 2002.

² Pierre R. Léon, *Phonétique du FLE : prononciation : de la lettre au son*, Paris, A. Colin, 2009, p. 5.

³ (C. D. N. R., « Grande-Bretagne », *Revue encyclopédique, ou Analyse raisonnée des productions les plus remarquables dans les sciences, les arts industriels, la littérature et les beaux-arts*, tome 27, juillet 1825, page 762)

yuz zobitlarni so'roq qildi va fransuz tilining talaffuzi bo'yicha juda yangi va ayni paytda juda aniq tadqiqot olib bordi. Ushbu tadqiqot natijasida yozilgan "La prononciation du français contemporain" (1945; 1971 yilda qayta nashr etilgan) klassik asari hozirgi kungacha ilmiy tadqiqot ishlarida asosiy manbalardan biri bo'lib kelmoqda.

Orfoepiyada tilning tarixiy nuqtai nazardan etimologik jihati ham, evolyutsiyasi ham hisobga olinadi. O'tmishda yunon grammatikachilari orfoepiyani tilning shaklini aniqlash uchun ishlatilgan atama sifatida qarashgan (...) (Mar. Lex. 1933, p.33). Orfoepiya talaffuz qoidalarini grafik qoidalarga nisbatan belgilaydi va tilning tovush tizimini boshqaradigan fonetik qonuniyatlarni belgilaydi, "til tovushlarining grammatikasi"⁴. Ba'zi tilshunos olimlar orfoepiyani adabiy talaffuz qoidalari majmui deb ham atashadi. Orfoepiya alohida tovushlarning ma'lum fonetik pozitsiyalarda, boshqa tovushlar bilan birgalikda talaffuz qilinishini, shuningdek, ularning ma'lum grammatik shakllarda, so'z turkumlarida yoki alohida so'zlarda talaffuzini belgilaydi. Talaffuzda bir xillikni saqlash katta ahamiyatga ega. Orfoepik xatolar, orfoepik me'yorlardan chetga chiqishlar suhbatdoshni chalg'itib nutq mazmunini idrok etishga xalaqit beradi, ularni aytilayotgan gapning ma'nosiga emas, balki noto'g'ri talaffuzga e'tibor berishga majbur qiladi. Bularning barchasi tushunish va muloqotni qiyinlashtiradi. Orfoepik me'yorlarga rioya etgan talaffuz muloqot jarayonini osonlashtiradi va tezlashtiradi va ma'ruzachi o'z so'zining ma'nosini tinglovchilarga etkaza oladi. Shuning uchun ham, ayniqsa, og'zaki nutq turli xil yig'ilishlar, anjumanlar, qurultoylarda eng keng muloqot vositasiga aylangan jamiyatimizda to'g'ri talaffuzning ijtimoiy roli juda katta hisoblanadi.

Nutqni soddalashtirish va uni standart darajaga tushirish uchun eng qiyin bulgan lotin so'zlari va iboralarining to'g'ri talaffuzi qayd etilgan maxsus ma'lumotnomalar nashr etila boshlandi. Ushbu qo'llanmalar tarixdagi birinchi orfoepik lug'atlar hisoblanadi. Rim imperiyasining qulashi bilan orfoepiya uchun qiyin kunlar keldi. Faqatgina XVI-XVII asrlarda Fransiyada asta-sekin nutq sofligi uchun kurash boshlangan bulsa, Rossiya imperiyasida esa orfoepik standart XX asrning boshlarida kelib shakllandi. Chunki shu vaqtga kelib ko'plab tilshunos olimlar rus tilini ratsionalizatsiya qilish uchun o'zlarining orfoepik lug'atlarini nashr eta boshladilar. Rus orfoepiyasining ushbu qoidalarini o'rganadigan tilshunoslik bo'limi alohida tovushlar va ularning birikmalarining talaffuz normalarini, shuningdek urg'u normalari va qoidalarini (aksentologiya) belgilaydi.

⁴ P.-R. Léon, Prononc. du fr. standart, 1966, 5-bet.

Tildagi o'zgarishlar bir vaqtning o'zida barcha qoidalarga ta'sir qilmaganligi sababli, butun talaffuz ko'rinadigan darajada o'zgarmaydi va bu avlodlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni ta'minlaydi⁵.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Philippe Munot, *Une introduction à la phonétique : manuel à l'intention des linguistes, orthophonistes et logopèdes*, Liège, Éd. du Céfal, 2002.
2. Pierre R. Léon, *Phonétique du FLE : prononciation : de la lettre au son*, Paris, A. Colin, 2009, p. 5.
3. N.Chigarevskaja. Traite de phonetique française. Cours theorique 2e edition revue et corrigee. Editions « Ecole supérieure » Moscou 1973. 38-48p
4. Rajabmurodovich, R. R. (2021). Linguo-cultural analysis of viticulture vocabulary in French and Uzbek languages. *Ilkogretim Online*, 20(6).
5. RADJABOV, R. R., & TOSHPU LATOVA, N. (2021, March). SCIENTIFIC AND THEORETICAL VIEWS ON VITICULTURE AND ITS ROLE IN THE WORLD COMMUNITY. In *E-Conference Globe* (pp. 23-27).
6. RADJABOV, R. R., & MAKHMUDOVA, S. (2021, March). THE ROLE OF ART OF TRANSLATION IN THE DEVELOPMENT OF WESTERN AND EASTERN LINGUISTICS. In *E-Conference Globe* (pp. 310-315).
7. Radjabov, R. R. (2021). THE FRENCH FUTURE: MODALITY IN ENGLISH. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 2(06), 60-67.
8. Radjabov, R. (2020). Moyens d'exprimer du sens futur dans les constructions hypothétiques. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 6(2).
9. Radjabov, R. (2021). FRANSUZ VA O'ZBEK TILLARIDA 'UZUMCHILIK' LEKSIKASINING LINGVOKULTROLOGIK TAHLILI VA OLIMLARNING ILMIY QARASHLARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*, 8(8).
10. Radjabov, R. (2023). Орфография НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ СООБРАЖЕНИЯ ПО ОРФОГРАФИИ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА: теоретические взгляды ученых на орфографию. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 27(27).
11. Radjabov, R. (2023). ACCENTS ET MARQUES ORTHOGRAPHIQUES EN FRANÇAIS. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28).
12. Radjabov, R. (2023). A PROPOS DU CONCEPT D'ORTHOGRAPHE FRANÇAISE. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28).

13. Rajabmurodovich, R. R. (2023, February). FRANSUZ TILI ORFOGRAFIYASIGA UYG'ONISH DAVRI TILSHUNOS OLIMLARI TOMONIDAN KIRITILGAN O'ZGARTIRISHLAR TO'G'RISIDA. In "CANADA" INTERNATIONAL CONFERENCE ON DEVELOPMENTS IN EDUCATION, SCIENCES AND HUMANITIES (Vol. 9, No. 1).
14. Исломов Д. Ш. ФРАНЦУЗ ТИЛИДА ИЖРО ЭТИШГА ХОС БЎЛГАН ФОНОСТИЛИСТИК ВОСИТАЛАРНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ // "CANADA" INTERNATIONAL CONFERENCE ON DEVELOPMENTS IN EDUCATION, SCIENCES AND HUMANITIES. – 2023. – Т. 9. – №. 1.
15. Исломов Д. Ш. ЎЗБЕК ТИЛИДА ИЖРО ЭТИШГА ХОС БЎЛГАН ФОНОСТИЛИСТИК ВОСИТАЛАРНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ // "GERMANY" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS. – 2023. – Т. 9. – №. 1.
16. Islomov D. On phonetics, phonostylistics and phonetic means // ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2023. – Т. 28. – №. 28.
17. Islomov, D. S. (2022). About Alliteration in French. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 2(9), 4–8. (impact factor– 5.686).
18. Islomov, D. S. (2022). On phonetics, phonostylistics and phonetic means. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 2(9), 9–12. (impact factor– 5.686).
19. D.Sh.Islomov. (2021). "Phonetics and Phonology". Middle European Scientific Bulletin, 11(1). (impact factor– 5.985)
20. D.Sh.Islomov. (2021). "The Definition of The Concepts of "Phoneme" and "Phonostylistics"". Middle European Scientific Bulletin, 9. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.9.204>. (Impact factor – 5.985)
12. D.Sh.Islomov. "Fonema va fonostilistika tushunchalariga doir ilmiy-nazariy qarashlar". Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti ilmiy jurnali. 2021, [1/2/1]
21. D.Sh.Islomov. "Fransuz tili fonetikasining o'ziga xos jihatlari". Urganch Davlat Universitetining ilmiy-nazariy, metodik jurnali. 2021-12.
22. O'zbek tilida maxsus fonetik va fonostilistik effekt beruvchi alliteratsiya tushunchasi va san'ati haqida". Namangan Davlat Universiteti ilmiy axborotnomasi. 2022 yil 10 iyun 6 son.
23. D.Sh.Islomov. "Stilistika tushunshasi to'g'risida nazariy qarashlar va tahlillar (o'zbek va fransuz tillari misolida)". Namangan Davlat Universiteti ilmiy axborotnomasi. 2022 yil 11 aprel. II бўлим (II часть; II part).

▼TABLE OF CONTENTS / ОГЛАВЛЕНИЯ / MUNDARIJA

№	The subject of the article / Тема статьи / Maqola mavzusi	Page / Страница / Sahifa
1	DIRIJYORLIK SAN'ATI TARIXI VA UNING RIVOJLANISHI	3
2	TYPES OF WORKING WITH KIDS FOR TEACHING ENGLISH	7
3	MIKROMATNLARNING LISONIY XUSUSIYATLARI	9
4	HOW READING BOOKS CAN POSITIVELY AFFECT PEOPLE'S LIFE?	15
5	WHAT SKILLS DO TEACHERS NEED TO SUCCEED IN TEACHING?	18
6	HOW MODERN TECHNOLOGIES ARE CHANGING AND WILL CHANGE THE WAY OF TEACHING	21
7	БУҒДОЙНИ БИОЛОГИЯСИ ВА ЕТИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ	23
8	KUZGI BUG'DOY YETISHTIRISH AGROTEKNIKASI.	26
9	МОИ ПЕДОГОГИЧЕСКИЕ СПОСОБНОСТИ	31
10	HAYVONLARDA GELMINTOZLARGA QARSHI PROFILAKTIKA UCHUN TAVSIYALAR	32
11	FRANSUZ TILI ORFOEPIYASINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI	35
12	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA OILA BILAN ISHLASH	39
13	GEOMETRIK JISMLARNI CHIZISHDA SOYA YORUG' JIHATLARI, QALAMTASVIR FANINING ASOSIY VOSITASI SIFATIDAGI AHAMIYATINI O'RGANISH.	45
14	HAYKALTAROSHLIK FANIDA ISHLATILADIGAN MATERYALLAR VA ULARNI TAYYORLASH TEXNOLOIYASI	54
15	QIRQIM VA KESIM BAJARISHDA O'QITUVCHILARNING IJODIY QOBILYATLARINI RIVOJLANTERISH.	62